

NARRATIVITET OG GRUNDMETAFORER I PSYKOTERAPI

Peter Elsass

*Sproget er en krystal,
som forebygger mod,
at vores oplevelser
bliver et spejl
af naturen (Rorty 1979).*

Der gives en oversigt over narratologien og den såkaldte folkepsykologis status indenfor psykologiens og psykoterapiens historie. Men på trods af den meget store teoretiske produktion, der findes indenfor emnet, er der påfaldende få konkrete metodeovervejelser. Grundmetaforer (root metaphors) introduceres som et begreb, der kan bruges til analysen af psykoterapi. På et konkret materiale af klienter og deres terapeuter vises det, hvorledes parterne anvender forskellige grundmetaforer for det psykoterapeutiske arbejde. Terapeuterne bruger metaforer om udvikling, modning og vækst til forskel fra klienterne, som formulerer sig mere konkret og snævert. Måske er det et udtryk for, at klienterne beskytter sig mod terapeuternes tilsyneladende kolonialistiske begreber om, at klienten skal udvikle sig fra et lavere stade til et højere.

NARRATOLOGI er videnskaben om historien som fænomen. En historie er en symbolsk fremstilling af menneskers handling med vægt på de temporale dimensioner. Historien bliver holdt sammen af et genkendeligt mønster af hændelser; et plot. Denne plotsstruktur er karakteriseret af forudsigelser og forventede løsninger (Sarbin 1986: 3).

Psykoterapi har fællestrek med narratologi, idet begge er en konstruktion af en meningsfuld eksistens. Terapeuten kan forandre plots med sine interventioner, fortolkninger og klarificeringer. Terapeuten hjælper klienten til at rekonstruere livshistorier, som har været for restriktive. Målet er en større autonomi, frihed til forandringer.

Psykoterapiforskningen er blevet beskyldt for at folde sig ind i sig selv, fordi den ofte kun beskæftiger sig med, hvad der foregår i det lukkede,

konfidentielle rum (se f.eks. Elsass 1996). Men ved at inddrage narratologien kan man skabe en kompensation for psykoterapiens lukkethed og påståede asocialitet, fordi narratologiens centrale projekt er at studere sammenhænge.

Inddragelse af narratologien i forståelsen af psykoterapi har mange fordele, men indebærer to problemer: Narratologi har så mange videnskabsteoretiske aflægninger, at »livshistorie forskningen« kan blive en form for kompenserende romantisering mod den postmodernistiske opløsning. I forsøget på at skabe sammenhæng kommer man let til at indsamle enkeltstående og tilfældige varer fra det narratologiske supermarked efter øjeblikkets behov. Et andet problem er, at de konkrete narratologiske metoder til f.eks. at analysere en foreliggende tekst er forbløffende underudviklet sammenlignet med den enorme teoretiske produktion.

Kort sagt: Narratologien lider af det samme problem som psykoterapien. Den har et uafklaret forhold til sine empiriske forhold. Teorien svæver af og til for langt fra praksis. Dermed kan det narratologiske syn på psykoterapi blive til et fordækt postmodernistisk projekt, hvor vi i for høj grad lægger vægt på at konstruere en verden, snarere end at referere til den.

Narratologiens position indenfor psykologien; en oversigt.

Før Anden Verdenskrig havde psykologien stor interesse for det narrative. Det individuelle menneskes livshistorie og biografi blev f.eks. studeret af Henry A. Murray og Gordon W. Allport og selvfølgelig af Freud. En tilsvarende interesse for den enkeltes historie fandtes indenfor antropologien (Kroeber 1931). Men efter Anden Verdenskrig blev naturvidenskaberne dominerende og fortrængte narrativerne og interessen for det enkelte, individuelle menneske. Polkinghorne citerer en gennemgang af Psychological Abstracts fra 1960 til 1978, som viser, at kun én procent af de publicerede arbejder har som mål at undersøge en enkelt person og beskrive hele hans personlighed. Hvis case-materiale benyttes er det for at illustrere en teori eller anvendeligheden af en terapeutisk metode.

Men med genetableringen af psykologien som en humanistisk videnskab dukkede der en tværfaglig interesse op for at inddrage narratologiens discipliner som f.eks. filosofi og sprogvidenskab. I dag omfatter narratologien en enorm mængde af genrer. Til forskel fra andre fag som f.eks. antropologi interesserer psykologien sig specielt for kognitive strukturer i historieproduktionen og for detaljeret at udvikle konkrete undersøgelsesmetoder af narrativet (se oversigt hos Polkinghorne 1988).

Narratologien giver anledning til nogle metodemæssige overvejelser, som adskiller sig fra de naturvidenskabelige systematiserede undersøgelser. Begge bruger begreber som validitet og reliabilitet, men narratolo-

gien anvender dem i en mere åben forskningsmodel (Polkinghorne 1988: 167). Den deskriptive narratologiske metode er ofte kategoriserende, men med kategorier som forsøger at indfange, at mennesker stræber efter at organisere deres temporale oplevelser i et meningsfuldt hele. F.eks. opdeler Gergen & Gergen (1986) narrativer i kategorierne: stabilitet, progressivitet og regressivitet, og Bruner efter en »logico-scientific mode«, og en »narrative-intuitive mode« (Bruner 1986).

Narrativer beskrives som kontekstfølsomme og f.eks. siges det inden for diskursteorien, at historien er et resultat af den totale situation, som omfatter historiefortælleren, historiens »code«, og lytteren (Polkinghorne 1988: 164). Mishler udvikler det narrative interview og giver de interviewede en speciel subjekt-position, hvor de optræder som en slags medforskere: »If we wish to hear respondents' stories, then we must invite them into our work as collaborators, sharing control with them, so that together we try to understand what their stories are about« (Mishler 1986: 249).

Et af de gennemgående teoretiske problemer for narratologien er dens forhold til den ydre realitet, den konkrete historie og de sociale handlinger. Denne diskussion om narrativets karakter af facts eller fiction er fundamental i udviklingen af narratologien. Narrativet repræsenterer de kontekstuelle forudsætninger for at præsentere den ydre, reale og historiske hændelse. Narrativet og den historiske hændelse har stort set den samme semantiske struktur, men historieproduktionen er mere end en samling af nuværende eller forhenværende hændelser. Arkiv materiale bliver brugt til at konstruere et narrativ af den professionelle historiker. Både historikerne og digterne er narrativister, historikerne ønsker en historisk sandhed, og novelisterne en narrativ sandhed.

Specielt den konstruktivistiske tilgang har ændret vores opfattelse af videnskab. Kort fortalt tror objektivismen på en frit svævende realitet, en sandhed som kan opdages. Konstruktivistene antager derimod, at alle mentale billeder er noget mennesket har skabt og taler derfor om en opfundet realitet, »invented reality«. Objektivistene koncentrerer sig om deres teoriens akkuratet, hvorimod konstruktivistene benytter begrebet utilitet: Objektivistene er opfindere, som tror de er opdager og som ikke anerkender, at det er deres egen opfindelse, når de opdager noget. Der sker således med Rorty's ord et skift fra betydningen af sandheden til betydningen af betydningen, »notion of truth to notions of significance« (1979 ref. fra Howard 1991: 187).

Den postmodernistiske position anerkender ikke en underliggende homologi mellem livets reale tidsstruktur og den narrative struktur. Denne anti-mimetiske position påstår, at alle narrativer er fiktion, at de konstruerer en verden snarere end refererer til den. For postmodernisterne bliver den narrative form vigtig, fordi den skaber den sammenhæng som vores eksistens mangler, f.eks. en tidsmæssig sammenhæng med en begyndelse, en midte og en afslutning.

Denne understregning af, at historieproduktionen er fiktion, har skabt en reaktion. Gergen tog et afgørende skridt indenfor socialpsykologien ved at udtale, at teorier om social adfærd primært er afspejlinger af den aktuelle historiske sammenhæng (Gergen 1973). F.eks. var den videnskabelige interesse for den autoritære personlighed i 50erne en reaktion imod interessen for den fascistoide personlighed. Et andet eksempel er, hvorledes vores optagethed af »sundhed« er en reaktion på velfærdsmodellens omlægning (Elsass 1994).

Specielt Foucault har interesseret sig for historiens betydning for genereringen af vores videnskab og har bl.a. med sit begreb »i-tale-sættelse« været optaget af, hvorledes de forhold, hvori talen bliver produceret, har betydning for den tale, der bliver skabt.

For nylig har Mattingly kritiseret dele af narratologien for kun at undersøge de historier, der bliver fortalt, i stedet for at analysere selve den sociale handling. Det interessante er at undersøge, hvorledes den narrative diskurs fordrejer den verden som historierne beskriver.

Narrativitet er således ikke kun et projekt for postmodernister. F.eks. går Mattingly direkte ind i den sociale handling og laver feltarbejde blandt ergoterapeuter på hospitaler og interesserer sig for det ordløse narrative, den tidsmæssige struktur for handlinger.

Folkepsykologi og grundmetaforer

Konstruktivismen giver narratologien en ny dimension ved at lægge vægt på »meaning construction« uden at forfalde til den postmodernistiske position; derved fjerner den narratologiske forskning sig dels fra den tidligere interesse for stram kategorisering af narrativer, plots og metaforer og dels fra den kognitive psykologi, som bl.a. lægger vægt på en mekanistisk informationsforarbejdning.

Bruner er en af de vigtige kognitive konstruktivister, som interesserer sig for narrativers sammenhæng med konteksten. Han siger, at historiens funktion er at finde en intention, som formidler eller i hvert fald gør en afvigelse fra det almindelige kulturelle mønster forståeligt. (»The function of the story is to find an intentional state that mitigates or at least makes comprehensible a deviation from a canonical cultural pattern«) (Bruner 1990: 50). Dermed introducerer han et kulturbegreb i narratologisk sammenhæng. Men som psykolog forsøger han at gøre kulturbegrebet til et psykologisk begreb og genindsætter det gamle begreb om »Folk Psychology«.

»Geisteswissenschaft« som folkepsykologien blev kaldt i forrige århundrede, går i dag under betegnelsen »folk psychology« eller »folk social science« eller simpelthen »common sense«. Den er en samling mere eller mindre forbundne, normative beskrivelser af, hvad mennesker mener om deres eget og andres psykiske liv, hvad man kan forvente af en

handling, de forskellige måder at leve livet på, og hvordan man er engageret i det etc. Altså det system, hvori folk organiserer deres oplevelser, erfaringer og transaktioner med den sociale verden.

Folkepsykologien formidler den almene kulturelle verden med den mere idiosynkratiske verden bestående af værdier, ønsker og håb. Den koncentrerer sig om det exceptionelle ved at gøre det omtaleligt og forståeligt. Samtidig fastholder eller i hvert fald forholder den sig til samfundets normer uden at blive for didaktisk. Folkepsykologien er således en meningscentreret og kulturelt orienteret psykologi.

Når man som Bruner sætter denne folkepsykologi op overfor den videnskabelige psykologi, er det for undgå den forståelse af menneskelige handlinger, hvor videnskaben ofte kommer til at placere sig udenfor den humane subjektivitet, i en position og et syn »from nowhere«. Ligesom kulturbegrebet indenfor antropologien i højere grad karakteriserer den position, hvorfra man taler, end selve kulturen, understreger man ved indførelsen af folkepsykologien, at relationen mellem forsker og person (subjektet) skal inddrages i selve forskningen.

Folkepsykologien er således andet og mere end folkelighed; den er snarere et forsøg på at sætte videnskabeligheden op overfor folkeligheden, som to forskellige størrelser, der derefter sættes i spil med hinanden. På den ene side kan videnskaben gøre mennesket til en livsfjern konstruktion, og på den anden side kan dyrkelsen af folkeligheden give en romantisk fornægtelse af værdien af videnskaben.

Narrativet er folkepsykologiens omdrejningspunkt, fordi folkepsykologiens organiserende princip snarere er folkeligt, narrativt end videnskabeligt, begrebsmæssigt.

Brugen af metaforer er et eksempel på denne sammenstilling af videnskab og folkelighed. I nogle tilfælde kan en metafor være det bedste folkelige udtryk for en selvoverskridelse, en bevægelse og et liv, som rækker langt ind i den videnskabelige tankegang.

En metafor opstår, når man giver et fænomen et navn, som er hentet et andet sted fra og, når man knytter en fremmed betydning til den. Brugen af metaforer kan således sammenstille meget forskellige oplevelser og fænomener for at understrege både ligheder og forskelle. Når man møder noget nyt, som man ikke umiddelbart har en klasse eller kategori for, begynder man at lede efter en basis for en analogi, og hvis en sproglig oversættelse er nødvendig, udtrykker man den delvise lighed ved hjælp af en metafor. Når metaforen er udtalt af afsenderen og dekodet af lytteren, kan egenskaber ved metaforen føre til brugen af afledede metaforer. (se endvidere Lakoff 1987, Lakoff & Johnson 1980, Lakoff & Turner 1989).

En grundmetafor, »root metaphor«, er en sådan afledet og mere omfattende klassifikation; en generel forståelse, fortolkning og forklaring. Når grundmetaforen har gjort sit job for at skabe forståelse, forsvinder dens metaforiske kvaliteter. Narrativet er blevet karakteriseret, f.eks. af Sarbin som en sådan »grundmetafor« for psykologien (Sarbin 1986).

Pepper er den første, der karakteriserer en grundmetafor, og allerede her introduceres den i en folkepsykologisk sammenhæng (1942):

»A man desiring to understand the world looks about for a clue to its comprehension. He pitches upon some area of common sense fact and tries to understand other areas in terms of this one. This original idea becomes his basic analogy or root metaphor. He describes as best he can the characteristics of this area, or ... discriminates its structure. A list of its structural characteristics (categories) becomes his basic conceptions of explanation and description. ... In terms of these categories he proceeds to study all other areas of fact. ... He undertakes to interpret all facts in terms of these categories. ... « (Pepper 1942: 91).

En grundmetafor er i dag et samlet udtryk for et generelt syn på mekanismer, som udløser og transformerer kræfter, som insisterer på at opdage og kontrollere, på at foretage selvoverskridelse og på at give bevægelse og liv.

Psykologiens opgave er at etablere grundmetaforer, som stimulerer til denne selvoverskridende proces. Døde metaforer gør det modsatte. I psykologiens egen historie er det interessant at se, hvorledes forskellige grundmetaforer får forskellige betydning i forskellige perioder; drifter, instinkter, libido, kognition, forstærkning, coping etc. etc. I nogle perioder er disse begreber igangsættende, i andre perioder sætter de tanken i stå.

Set fra et narratologisk perspektiv er det næsten et moralsk imperativ, at vores videnskab ikke må omforme menneskehedens drama til upersonlige kræfter. Hvis vi bliver nødt til at tingsliggøre, »to make 'emerson'«, for at fortælle en historie, er der noget galt. Specielt den humanistiske del af psykologien har som mål at undgå denne form for animisme.

Sagt mindre florumvundet er psykologiens store udfordring at finde grundmetaforer, som undgår, at vi i vores videnskabelighed fjerner os fra common sense visdom og gør levende til dødt.

Psykoterapi

Freud er et godt eksempel på en forsker, som kunne sætte sig ud over den antropomorfske tankegang, og benytte sig af grundmetaforer, der satte folkeligheden i spin med videnskabeligheden. Ved hjælp af videnskabelige, endda mekanistiske begreber formede han en narrativitet, som i høj grad var producerende for anden videnskab. Shafer (1980) og Spence (1982) har beskrevet, hvorledes psykoanalysen fra et narratologisk udgangspunkt kan betragtes som et middel til at genskabe et selv-narrativ, som tidligere var inkonsistent, modsætningsfuldt og uden overbevisning og erstatte det med et mere tilfredsstillende narrativ. I den sammenhæng kan identiteten groft sagt ses som en livshistoriekonstruktion, psykopatologi som tilfælde af at livshistorien er kørt af sporet, og psykoterapi

som en måde at reparere historien på.

Spence (1982), Brook (1984) og Schafer (1980) beskriver psykoanalysen og i en videre forstand psykoterapi som en dialog, der transformerer historier. Plottet, som analysanden bringer med sig ind i terapien, mangler den dynamiske nødvendighed til at forme en sekvens eller et design, som integrerer og forklarer. Analysens funktion er at skabe et mere helt plot, som giver forbindelser og sammenhænge, og som i det hele taget virker mere overbevisende for parterne; en rekonstruktion af patientens psykoanalytiske historie, ikke blot en opdagelse af det undertrykte.

Eagle beskriver vigtigheden af det terapeutiske narrativs relation til »historiske facts«. Den historiske sandhed kan beskrives, som det der egentlig skete, og den narrative, som historien om hvad der skete. Hvilke af de to, der skal have størst prioritet afhænger af narrativets form og indhold. Eagle udtaler: »Why should the analyst not disregard those factual truths that do not fit in with or that disturb the elegance, coherence, and persuasiveness rather than veridicality« (Polkinghorne 1988: 180). Facts taler således ikke for sig selv; de skal først organiseres. Men på den anden side skal man heller ikke konstruere et narrativ, som negligerer facts. Den narrative, personlige historie skal i et vist omfang inkludere de faktuelle forhold, der eksisterer. Hvis det blot er for at behage og skabe orden, at patienten udelader faktuelle oplysninger, er der noget galt.

Målet om konstruktionen af det »sande« historiske narrativ om én selv, er en værdiorientering, som måske er specifik for psykoanalysen. Andre terapeutiske retninger som f.eks. den kognitive adfærdsterapi har snarere symptomlættelsen som mål end indsigten, effektiviteten snarere end veridikaliteten. Men facts kan indarbejdes på mange forskellige måder, og de samme facts kan bruges til at fortælle forskellige historier. Facts skal ikke udelukkes af det terapeutiske narrativ, men indarbejdes på en måde således, at historiekonstruktionen »fit the facts«.

Sammenfattende har psykoterapi fællesskab med narrativitet ved, at de begge er en konstruktion af en meningsfuld eksistens for den enkelte. I en narratologisk sammenhæng kan målet for det psykoterapeutiske arbejde være at skabe grundmetaforer som bevæger og forandrer.

Metoder

Det narratologiske perspektiv giver anledning til mange videnskabsteoretiske refleksioner – måske for mange. Det er påfaldende, at der tilsvarende kun eksisterer få empirisk baserede undersøgelser. Det er som om, at det narrative område ikke selv magter at undersøge den relation, som det næres af; nemlig spillet mellem en ydre faktuel realitet og en historieproduktion. Indenfor psykologien er der få metodebeskrivelser af, hvordan man kan undersøge en narrativ produktion indenfor psykoterapi. Den narrative orientering stimulerer utvivlsomt terapeutens interesse for strukturer og relationer i en sproglig organiseret realitet. Men når det

kommer til det konkrete undersøgelsesarbejde, er der ikke udviklet en fælles forståelse for, hvad der er en narrativ produktion i en terapeutisk sammenhæng.

Der har været nogle enkelte forsøg på at udvikle en narrativ systematisk metode (se f.eks. Angus et al. 1994, Elsass et al. 1995, Nye 1990, Rennie 1992). Konkret opdeler metoderne terapiudskrifterne i indholds-kategorier. Hver gang der skiftes indhold i talen, vil der blive dannet en ny kategori. Kategorierne kan omhandle forskellige forhold i den terapeutiske proces som f.eks. en faktuel beskrivelse af en ydre situation, en beskrivelse af de oplevelsesmæssige aspekter af en hændelse eller en refleksion over de terapeutiske virkningsmekanismer. Et af de store problemer i metodeudviklingen er at få beskrevet det sekventielle processuelle forløb i historien, og f.eks. beskrive de narrative forløb, der er karakteristiske for bestemte klienter og for forskellige former for psykoterapi. En af metoderne er at optegne forbindelseslinier mellem de narrative kategorier, som historien gennemløber; den såkaldte narrative signatur. Hvis man har et større materiale kan man foretage en computerbaseret sammenligning mellem de forskellige narrativer, således at historier med ensartede forløb samles. Den narrative analyse indeholder en så stor kompleksitet, at den lettest baserer sig på kvalitative metoder, men en kvantitativ sortering kan undertiden være en hjælp, når man har et stort materiale, fordi man hermed lettere kan få identificeret forskellige narrative signaturer. Den narrative analyse kræver således ofte en kombination af kvantitative og kvalitative metoder.

Arbejdet med grundmetaforer er derimod noget enklere. En metode kan f.eks. være, at man efter, at klienten har givet sin »historie« om psykoterapien, opfordrer ham til at komme med et resumé, en sætning eller et ord, f.eks. et øgenavn for terapien. Hvis man sammenholder klientens grundmetafor med terapeutens og hans teoretiske konstruktioner, kan man få et indblik i, hvorledes den folkelige oplevelsesmåde sætter sig i spil overfor den professionelle; folkepsykologiens omdrejningspunkt.

Egen undersøgelse af grundmetaforer

Ud fra et materiale af patienter med angst, der har gået i samtalebehandling hos alment praktiserende læge eller hos psykolog, er det blevet undersøgt, hvorledes klient og behandler oplever psykoterapien. Efter terapiens afslutning er parterne blevet opfordret til at »fortælle om psykoterapien og, hvad de har fået ud af den«. Efter denne narrative produktion er der blevet stillet en række specifikke og strukturerende spørgsmål. Til sidst er de blevet opfordret til at give et meget kort resumé af terapien, i en sætning eller et ord, evt. et øgenavn. Metode, materiale og resultater er blevet publiceret andet sted; Elsass et al. (1995). I nedenstående tabel er givet 12 eksempler på klient- og terapeutresuméer af terapien.

12 KLIENTERS OG TERAPEUTERS GRUNDMETAFORER
FOR PSYKOTERAPI.

kl: Opdagede savnet af en faderfigur.

tp: En frigørelse til at blive mere voksen.

kl: Fik et redskab til at reflektere over mig selv.

tp: At holde hende fast i situationer, hvor hun handlede uhensigtsmæssigt, og få ændret på dem.

kl: Jeg har lært, hvad ondt i maven handler om.

tp: En psykosomatiker som blev klar over mekanismerne.

kl: Solen begyndte at skinne på mig.

tp: Jeg har katalyseret et forløb, hvor han kom til at føle sig mere fri.

kl: Eftersøgning af nogle løsningsmodeller som alligevel ikke fandtes.

tp: Selvindsigten som blev væk.

kl: Genvindelsen af et normalt liv og tackling af de problemer jeg havde før.

tp: Tillid og tryghed, og indgive hende optimisme.

kl: Jeg kom i samme leje og nu går det nogenlunde.

tp: Hårdt arbejde uden den store udvikling.

pt: En større åbenhed og flere kontakter. Genvindelsen af en hel ny tilværelse.

tp: Mere selvindsigt førte til, at hun blev mere voksen.

pt: Lære at leve med mig selv.

tp: Hun lærte at opfatte sig selv som et voksent menneske.

pt: En bedre styring af mit eget liv.

tp: Indsigt i reaktionsmåder som var uhensigtsmæssige.

pt: Tillid til at jeg kan klare mig selv.

tp: Frustrationen, der gav bevægelse.

pt: Værdien i at have én at snakke med.

tp: Frigørelsen fra angsten gav en bedre måde at klare hverdagen på.

Det er karakteristisk, at klienter og terapeuter bruger forskellige måder at resumere det samme terapeutiske forløb på. I en narratologisk sammenhæng kan man sige at der i disse sammentrængninger ligger forskellige grundmetaforer.

Klienterne anvender metaforer for symptomlettelse og redskabsprægede løsningsmåder; terapien har snarere skabt bevidsthed om noget, der altid har været der, end etableret noget nyt. De har fået »redskaber til at reflektere over sig selv«, de har »genvundet et normalt liv«, »har lært at leve med sig selv«, fået »større selvtillid«.

Terapeuterne er derimod mere optagede af det udviklingsprægede, af den terapeutiske proces giver noget nyt, og bevæger klienten fra et lavere stade til et højere, præget af større indsigt og modenhed. De bruger hyppigere metaforer som »frigørelse«, »udvikling« og »læring«.

Diskussion og konklusion

Grundmetaforers egenskab er at afspejle et selvoverskridende potentiale. Men klient og terapeut formulerer dem forskelligt. Denne forskel afspejler parternes forskellige begreber om udvikling.

Folkepsykologiens kerne er at sammenstille den folkelige opfattelse med den professionelle og videnskabelige. Men når disse to synsmåder møder hinanden er der mange eksempler på, hvorledes en etnocentrisk holdning udvikler sig, hvor den ene part opfatter den anden som værende på et lavere udviklingstrin.

I den sammenhæng er det muligvis en beskyttelse for klienten, når han formulerer sig nøgternt og snævert i stedet for at bruge psykoterapeutens udviklingsbegreber, som for øvrigt sjældent er eksplicit formuleret i den psykoterapeutiske faglitteratur.

Et kolonialistisk udviklingsbegreb udspringer af den postmodernistiske position. Her betragtes identiteten som en konstruktion, hvor dets narration er tættere på fiction end facts. Med et sådant udgangspunkt indbefatter udviklingsbegrebet, at klientens identitet skal skabes, konstrueres, integreres og modnes, opdages og opfindes.

I en større sammenhæng er det problematisk at have et implicit begreb om, at man udvikler sig fra et stade til et andet. Det ligner det civilisationsprojekt som oplysningstiden havde overfor den tredje og fjerde Verden, og som gav sig udtryk i kolonialisme og imperialisme. I en vis forstand lider psykologien stadig af dette efterslæb. Det er som om, at vi for at klare vores tilværelse, søger bort fra det stillestående og konstante, men ser alt som en udvikling af sammenhænge. En konsekvens heraf er, at vi kan blive blinde overfor basale hvilende mekanismer i klienten. I stedet har vi et ambitiøst og forældet begreb om udvikling.

Antropologerne har givet mange eksempler på, hvorledes dette ambitiøse krav om udvikling på paradoksale måder giver stagnation og ube-

vægelighed. Denne dobbeltbevægelse låser fast, og selvom den har et ydre skær af forandring, er det finale resultat en stagnation, som f.eks. indeholdt i betegnelsen »the invention of tradition«.

I mødet mellem kulturer opstår der ofte en mimetisk efterligning af den anden som et værn mod dette koloniale udviklingskrav. Netop ved at ligne den anden og ved at stille krav herom, undgår man at forskellene mellem parterne giver anledning til ulighed og magtdominans (Thaussig 1993).

Set i den sammenhæng kan klientens grundmetaforer ses som en reaktion og en beskyttelse mod psykoterapeutens ambitiøse krav om udvikling. Klienten bruger ikke ord som kan have et implicit krav om, at han skal bevæge sig fra et lavere stadie til et højere, men formulerer sig i stedet nøgternt, konkret og snævert.

Når terapien er afsluttet opløser overføringen sig og klienterne polariserer sig ud med andre udviklingsbegreber end terapeuten, begreber som værner og immuniserer ham overfor terapeuten mere eller mindre udtalte krav om at »udvikle sig«. Dermed siger klienten implicit, at hans position skal respekteres.

I en narratologisk sammenhæng, skal psykoterapien organisere den mimetiske proces, hvor parternes forskelligheder og ligheder mødes. Men opgiver parterne at finde lighederne imellem dem og forskellene får mere vægt, kan der opstå en kolonisation af den anden, f.eks. ved terapeuten's implicite krav om udvikling.

Eller sagt i en folkepsykologisk sprogbrug: »Kun ved at se sig selv i spejlet af den anden, møder man sig selv. Ser man kun sig selv eller kun den anden, mister man respekten for både sig selv og den anden«.

REFERENCER

- ANGUS, L., HARDTKE, K.: Narrative processes in psychotherapy. *Canadian Psychology*. 1994, 35, 190 - 203.
- BROOK, P.: *Reading for the plot. Design and intention in narrative*. Alfred A. Knopf. New York, 1984.
- BRUNER, J.: *Actual minds, possible worlds*. Harvard University Press. Cambridge, 1986.
- BRUNER, J.: *Acts of meaning*. Harvard University Press. Cambridge, 1990.
- DREIER, O.: *Psykosocial behandling. En teori om et praksisområde*. Dansk psykologisk Forlag. København, 1993.
- EAGLE, M.N.: *Recent developments in psychoanalysis. A critical evaluation*. Harvard University Press. Cambridge, 1987.
- ELSASS, P.: Sundhedsfremme. Et sundhedspsykologisk perspektiv for samarbejdet mellem lægfolk og professionelle. *Philosophia*. 1994.
- ELSASS, P., ROSENBAUM, B., KAASGAARD, K., LAURITSEN, P.: Klientoplevelsen af psykoterapi. En retrospektiv undersøgelse, hvor psykologer og lægers beskrivelse af samtaleforløb sammenlignes med deres patienter. *Agrippa*. 1995. 143 - 167.

- ELSASS, P.: Psykoterapien og det ydre rum. »Medforskerperspektiv« og »brugerindflydelse« som eksempler på psykologiens kontekstbegreber. In Hansen, H.P. & Ramhøj, P. (eds.): *Sundhed og sygdom i et kulturteoretisk perspektiv*. Akademisk Forlag. København, 1996.
- ELSASS, P.: Narratologi. Sundhedspsykologiens og den humanistiske forsknings bidrag til forståelsen af sygehistorien. *Månedsskrift for Praktisk Lægegerning*. 1994. 4. 515 - 529.
- GERGEN, K.J.: Social Psychology as History. *Journal of Personality and Social Psychology*. 1973, 26, 309 - 320.
- GERGEN, K.J., GERGEN, M.M.: Narrative form and construction of psychological science. In Sarbin, T.E. (ed.): *Narrative psychology. The storied nature of human conduct*. Praeger. New York, 1986.
- HOWARD, G.S.: Culture tales. A narrative approach to thinking, cross-cultural psychology and psychotherapy. *American Psychologist*. 1991, 46, 187 - 197.
- KROEBER, T.: *Ishi. A biography of the last wild indian in North America*. University of California Press. Berkeley, 1931.
- LAKOFF, G.: *Woman, fire and dangerous things*. University of Chicago Press. Chicago, 1987.
- LAKOFF, G., JOHNSON, M.: *Metaphors we live by*. University of Chicago Press. Chicago, 1980.
- LAKOFF, G., TURNER, M.: *More than cool reason. A field guide to poetic metaphors*. University of Chicago Press. Chicago, 1989.
- MATTINGLY, C.: The concept of therapeutic »emplotment«. *Social Science and Medicine*. 1994, 38, 811 - 822.
- MISHLER, E.G.: *Research interviewing. Context and narrative*. Harvard University Press. Cambridge, 1986.
- NYE, C.: *Discourse analysis of narrative process in single case studies*. 1990. Smith College. Northhampton. 1990.
- POLKINGHORNE, D.E.: *Narrative knowing and the human sciences*. State University of New York Press. New York, 1988.
- PEPPER, S.: *World hypotheses*. University of California Press. Berkeley, 1942.
- RENNIE, D.L., TOUKMANIAN, S.G.: Explanation in psychotherapy process research. In Toukmanian, S.G., Rennie, D.L. (eds.): *Psychotherapy process research*. Sage. Newbury Park, 1992.
- RENNIE, D.L.: Qualitative analysis of the client's experience of psychotherapy. The unfolding of reflexivity. In Toukmanian, S.G., Rennie, D.L. (eds.): *Psychotherapy process research*. Sage. Newbury Park, 1992.
- RORTY, R.: *Philosophy and the mirror of nature*. Princeton University Press. Princeton, 1979.
- SARBIN, T.R.: The narrative as a root metaphor for psychology. In Sarbin, T.E. (ed.): *Narrative psychology. The storied nature of human conduct*. Praeger. New York, 1986.
- SARBIN, T.E. (ed.): *Narrative psychology. The storied nature of human conduct*. Praeger. New York, 1986.
- SCHAFFER, R.: Narration in the psychoanalytic dialogue. *Critical Inquiry*. 1980, 7, 29 - 53.
- SPENCE, D.P.: *Narrative truth and historical truth. Meaning and interpretation in psychoanalysis*. Norton. New York, 1982.
- THAUSSIG, M.: *Mimesis and alterity. A particular history of the senses*. Routledge. New York, 1993.